

Az Országos Széchényi Könyvtár Mikrofilmtára

BABICZKY BÉLA

Két éve ünnepelték világszerte a fényképezés feltalálásának 120. évfordulóját. A könyvtári szakirodalomban ugyanakkor megemlékeztek a mikrofényképezés feltalálásának 100. évfordulójáról is, melyet a francia *Dagron* szabadalmához (1859) kapcsolnak.¹ Újabb kutatások azonban bebizonyították, hogy a mikromásolás a fényképezés feltalálásával egykorú.² Az angol *Dancer* már *Daquerre* találmányának bejelentése évében (1839) készített 1:160 kicsinyítésű daguerrotyp mikromásolatokat. Az első újságreprodukciót pedig az *Illustrated London News* egy oldaláról, már kollodium emulziójú üveglemezre, 1853-ban készítették, és a *Notes and Queries* c. angol lap 1854. január 28-i száma hirt ad arról, hogy 14.—15. századi kéziratokról készítettek 1,5 × 2 inch (3,75 × 5 cm) méretű mikromásolatokat.³ Ezután egyre gyakrabban lehet találkozni iratok erős kicsinyítésű fényképezésével, a könyvtári, levéltári és dokumentációs mikromásolási eljárások igazi története mégis csupán a 20. század elején veszi kezdetét Robert *Goldschmidt* és Paul *Ollet* munkásságával.⁴ Propagatív tevékenységük nyomán a kialakuló dokumentáció keretében és hatására a második világháború előtti években kezdett nagyobb mértékben elterjedni a mikromásolás. A 35 mm-es mikrofilm használata 1935—1937 táján vált általánossá. Az igazán nagyszabású mikrofilmezési munkálatok világszerte az utolsó másfél évtized alatt bontakoztak ki. Ez az időszak a mikromásolás terén gyors technikai fejlődést eredményezett, különféle mikromásolási formátumok és méretek alakultak ki, új eljárások és gépi berendezések szinte áttekinthetetlen sokasága jött létre.

A mikromásolási eljárások könyvtári alkalmazásával párhuzamosan jelentkezett a szabad szemmel olvasható fotomásolatok iránti igény is. A párizsi Bibliothèque Nationale már 1877-ben rendezett be fotolaboratóriumot. Az 1909-i drezdai fényképkiallításon mutatták be szélesebb körben az első prizmás fotokópia gépet, melyet akkor még csak néhány nagyobb európai könyvtár (Páris, Cambridge, München, Róma, Nápoly) szerzett be és készítette vele az első fotokópiákat (fekete alapon fehér betűkkel).⁵

1. Mikrofilmtárunk fejlődése

Az Országos Széchényi Könyvtárban a fotoszolgálat az 1930-as évek elején indult meg egy fotokópia géppel. Készültek negatív felvételek és nagyítások is, amint azt az 1936-ból megmaradt pénztári naplók is tanúsítják. A 30-as évek végén a könyvtár laboránsa a Történeti Múzeum fotolaboratóriumába társult

be. A második világháború után csak 1950 ősztől lett a könyvtárnak újra saját fényképésze, aki munkáját most is a Történeti Múzeum laboratóriumában végezte. Bár a kutatói igények kielégítése mellett már a 40-es évek elején is készítettek kis számban felvételeket megőrzési célból, de a megrendelések során készített negatívok rendszeres gyűjtése és egy fényképnegatív-archívum kiépítése, katalógizálása csak 1950 ősztől kezdődött el.

A mikrofilmzés 1951 júliusában indult meg az Unesco által Magyarországnak ajándékozott mikrofilmfelvevő berendezésen, melyet az akkori Műszaki Dokumentációs Központ, a mai Országos Műszaki Könyvtár egyik elődje üzemeltetett. A létesítendő mikrofilm-tár munkálataihoz 3 főre, majd 1952-ben — midőn az Országos Könyvtári Központ megszűnésével a könyvtárközi mikrofilmkölesönzés is könyvtárunk feladatkörébe került — 4 főre emelkedett a csoport létszáma, mely tulajdonképpen ekkor alakult önálló csoporttá és ekkor kapott önálló helyiséget és egy kis fotolaboratóriumot. A mikrofilm és fényképnegatív gyűjtemény anyagának növekedésével a tár dolgozóinak létszáma 1954 végén 6 főre emelkedett. A mikrofilmzési munkák azonban még továbbra is idegen laboratóriumban folytak. Saját mikrofilm laboratóriumunkat csak 1959 júliusában rendeztük be.

Könyvtárunk 1951 óta évről-évre jelentős összegeket fordított mikrofilmzésre és a mikrofilm-tár fejlesztésére. A mikrofilmzés üteme és a mikrofilm-tár gyarapodása azonban igen lassú volt, az önálló mikrofilmlaboratórium, a megfelelő szakemberek és a hazai tapasztalatok hiánya rendkívül hátrányosan éreztette hatását.⁶ A készült mikrofilmek nem kis százaléka minőségileg nem volt megfelelő és később ki kellett őket selejtezni az állományból új, jó felvételekkel pótolva őket. Az 1951 óta folyó mikrofilmzés eredményeként — leszámítva az első kísérletezések sikertelen termékeit — az első öt esztendő alatt mikrofilm-tárunkban 651 tekeres (à 800 felvétel) összesen 520 800 felvétel negatív mikrofilm gyűlt össze, mely mintegy 3323 művet — főleg kéziratokat és régi nyomtatványokat — tartalmazott.

Mikrofilm-tárunk állományában ekkor egész kis kivételtől eltekintve majdnem teljes egészében csak könyvtárunk saját anyagáról készült mikrofilmek foglaltak helyet. A mikrofilm adta lehetőségeket az állományt kiegészítő művek mikrofilmen való szerzeményezésére még nem használták fel.⁶ Azonban már ekkor kielégített könyvtárunk külföldi mikrofilmzési igényeket, így 1955-ben és 1956-ban Csehszlovákiának a Népszava, Dániának zenei anyag mikrofilmzése folyt, és összesen mintegy 86 000 felvétel készült el.

Az 1956-os ellenforradalom során *jelentős veszteségek érték mikrofilm-tárunkat*. A páncélszekrényekben elhelyezett mikrofilmek sértetlenek maradtak, a szabad polcokon elhelyezettek közül azonban sok megsérült vagy tönkrement. Az 1957-es esztendő jelentős részben a hiányok megállapításával és pótlásával, valamint a mikrofilmek és fényképnegatív-archívum katalógusainak rendezésével telt el. Elpusztult a fotolaboratórium gépi berendezése, és tönkrementek a mikrofilm-tár 3 olvasókészülékének optikai alkatrészei is. Mindezek pótlása igen nehéz és hosszadalmas munka volt és a fotolaboratórium a legszükségesebb eszközök felújításával csak 1957 végén kezdhetette meg újra munkáját. A mikrofilmzés azonban az Országos Műszaki Könyvtár sértetlenül maradt laboratóriumában már 1957 elején ismét megindult. Ennek köszönhető, hogy mikrofilm-tárunk állománya 1957 végén — leszámítva az ellenforradalom okozta veszteségeket

és a korábban készült nem megfelelő minőségű mikrofilmeket — nagyobb volt, mint 1956 őszén.⁷

Ettől kezdve könyvtárunk mikrofilmzési munkáját és mikrofilmtárunk gyarapodását az 1958 óta kiadott évkönyvek és a könyvtár sokszorosított évi jelentései ismertetik.⁸⁻¹⁰ Meg kell azonban mondani, hogy a mikrofilm-állományról közölt statisztikai adatok a gyűjtemény méreteiről megtévesztő képet adtak, mivel a gyarapodást, illetve az állományt csupán tekercekből közlik és összegezik, viszont az 1956 előtti adatok azonos statisztikai egységnek vették a fényképnegatív-archívum 1,60 m-es és a mikrofilmtár 30 m-es filmtekerceit. Megtévesztők az adatok továbbá azért is, mert nem tettek különbséget a negatív mikrofilmek és a róluk készült pozitív filmmásolatok között. Az OSZK 1958. és 1959. évkönyvében szereplő adatoknak ezt a korrekcióját a filmnaplók alapján igyekszünk most utólag megközelítő pontossággal, de a tényleges helyzetnek megfelelően korrigálni.

Az állomány-mikrofilmzés keretében 1958-ban 131 022 negatív mikrofilm és ugyanannyi pozitív mikrofilm készült el. Jelentős eredmény volt, hogy ezen felül a korábban gyulékony filmre készített pozitívok helyett 371 880 felvételt biztonsági filmre másoltak le. Az állomány-mikrofilmzés mellett ebben az évben jelentős feladat volt a Jugoszláviának átadásra került anyag közel fél éven át végzett mikrofilmzése, melyben könyvtárunk a többi könyvtárban folyó munka szervezését is végezte és maga ennek keretében mintegy 237 000 felvételt készített el.⁹

Jelentős változást hozott a mikrofilmtár és laboratórium munkájában az 1959-es esztendő. Az állomány-mikrofilmzés mellett, melyet az Országos Műszaki Könyvtárban tovább folytattunk, megkezdtük könyvtárunk régi, ún. müncheni katalógusának fényképezését és annak szabvány katalóguscédula méretre való nagyítását. Ez a munka az 1958-ban végzett kísérletek után 1959 márciusától 1960 áprilisáig egy éven keresztül folyt és ez alatt az idő alatt 119 070 katalóguslapot fényképeztünk le és erről 285 320 nagyítást készítettünk. E feladat elvégzésére kölcsönkértük az Akadémiai Könyvtár Dokumator mikrofilmfelvevő gépét és kiegészítettük a fotolaboratórium felszerelését több nagyítógéppel, az osztály létszáma pedig 7-ről 11-re emelkedett.

Laboratóriumunk ebben az évben egyébként is jelentős felszerelési tárgyakkal bővült. Kisfilmes nagyítógépeken kívül Linhof-Technika 9×12-es fényképezőgépet szereztünk be és üzembe állítottuk az évek óta használaton kívül álló és 1956-ban megsérült fotokópia gépet. Legjelentősebb esemény azonban az év folyamán a saját mikrofilm-felvevő készülék (Micro-Jumma) és automatikus filmelőhívógép (Kinotechniek—Kiton 136) megérkezése volt, valamint az, hogy az Országos Műszaki Könyvtártól átvettük az automatikus filmmásológépet. Ezekkel a gépekkel az év folyamán egyelőre a meglévő helyiségekben berendeztük saját mikrofilm laboratóriumunkat. Átmenetileg az osztályon került felállításra a könyvtár Xerox-berendezése is, mely 1960 áprilisáig — a sokszorosító részlegünknek történt átadásig — itt működött.¹⁰

Az új gépek, a megnövekedett létszám és az egyre nagyobb feladatok következtében a régi laboratóriumi helyiségekben a munka igen sok nehézségbe ütközött. Ennek következménye volt részben az is, hogy az új feladat mellett az állomány-mikrofilmzés ütemét lényegesen növelni a beállított új géppel sem lehetett. Egyre sürgetőbb volt egy új laboratórium berendezése, mire azonban ez

*Az Országos Széchényi Könyvtár mikrofilm-állományának gyarapodása**

	1951-56	1957	1958	1959	1960	Összesen
Kézirat	292	29	15	9	3	348 tekercs
Régi és Ritka nyomtatvány ..	161	5	12	5	11	194 tekercs
Hírlap	10	10	434	196	161	811 tekercs
Zenemű	70	14	21	6	9	120 tekercs
Térkép	—	—	—	1	—	1 tekercs
Színháztörténeti anyag	31	4	—	—	17	52 tekercs
Modern anyag ...	—	4	24	8	49	85 tekercs
Összes negatív mikrofilm:	564	66	506	225	250	1611 tekercs
Pozitív mikrofilm:	125	22	629	95	266	1137 tekercs
Összesen:	689	88	1135	320	516	2748 tekercs

* A mikrofilm-állományba nincsenek beleszámítva a gyűjtemény fénykép-negatív archívumában elhelyezett kis tekercsek és filmsíkok. Az 1951-56 években készült mikrofilmek számából az 1956. évi veszteségeket leszámítottuk.

Az Országos Széchényi Könyvtár mikrofilm- és foto-termelése

	1957	1958	1959	1960	Összesen
Negatív mikrofilm	78 000	237 000	225 739	307 983	848 722
Pozitív mikrofilm	17 000	502 902	106 075	469 094	1 095 071
Fényképfelvétel (kisfilm)	2 022	12 013	8 352	12 210	34 597
Fényképfelvétel (9 × 12 cm)	—	447	44	937	1 428
Nagyítás	1 562	5 695	13 543	13 757	34 557
Fotokópia	—	—	2 899	4 014	6 913
Müncheni katalógus filmfelvétele ...	—	3 000	88 200	30 870	148 400
Müncheni katalógus nagyítása	—	5 110	208 326	76 994	290 432

elkészült (1960 május), a rendkívüli feladatot jelentő müncheni katalógus fényképezése már befejeződött, az erre a célra kölcsön kapott Dokumátor filmfelvétőt visszatdtk és az osztály létszáma ismét 7 főre csökkent.

Ettől az időtől fogva elsőrendű feladatnak ismét az állomány-mikrofilmmezést és az egyéb fotoszolgáltatásokat tekintettük. A mikrofilmzés munkájában azonban a műszaki munkatársaknál beállott személyi változások jelentős kieséseket okoztak. Nem csekély azoknak a nehézségeknek a jelentősége sem, melyek a, fotolaboratórium gépeinek erős elhasználódásából adódnak, annak ellenére, hogy munkánkat néhány korszerű berendezés és műszer beszerzésével (nagy teljesítményű dobszárító, luxmérő műszer, filmmérő óra) tudtuk megkönnyíteni.

Mikrofilmtárunk és laboratóriumunk jelenleg a következő helyiségekből áll:

1. Mikrofilm és fotokópia felvételi helyiség Micro—Jumma felvevőgéppel és Clark-típusú fotokópia-géppel.

2. Mikrofilm előhívó helyiség (Kinotechnik automatikus filmelőhívó géppel).

3. Filmmásoló helyiség (Depue típusú automatikus mikrofilmmásoló géppel).

4. Fényképező szoba (Leitz reprodukciós berendezéssel).

5. Fotolabor fényképnegatív előhívás és nagyítás céljára (3 nagyító-hellyel).

6. Fotolabor speciális fotomunkák (színes, infravörös, ultraibolya fényképezés) céljára. (Berendezés alatt.)

7. Szárító és rendező helyiség. (Kindermann dobszárítóval.)

8. Vegyszerraktár.

9. Öltözők és mellékhelyiségek.

10. Mikrofilm raktár.

11. Mikrofilmtári munkahelyiség (2 személy részére) 2 db Dokumátor és 1 db Kodagraph olvasókészülékkel. Ez a helyiség szolgál egyúttal a kutatóknak olvasóhelyül is.)

12. Tájékoztató és katalógus szoba a megrendelések intézésére. Itt van elhelyezve a fényképnegatív-archívum is. (2 személy számára munkahely.)

A könyvtár új laboratóriumi helyiségeiben a jelenleginél jóval több műszaki munkaerő dolgozhatna, ugyanakkor azonban a mikrofilmtár elhelyezése igen szűkös. Különösen nagyon hátrányos az, hogy az olvasók, kutatók számára nem áll rendelkezésre külön olvasóhelyiség, hanem ugyanott olvashatnak, ahol a filmek ellenőrzése, tekerceselése, katalógizálása stb. folyik. Ehhez járul még az is, hogy a mikrofilmtár és laboratórium a főépületen kívül, az olvasószolgálati helyektől távol van elhelyezve. Ilyen körülmények között érthető, hogy a mikrofilm használat könyvtárunkban igen alacsony. Nem kedvező ez az elhelyezés a munka szempontjából sem, mert a fényképezésre kerülő anyagokat messziről kell szállítani. Nehezíti a munkát az is, hogy a mikrofilmtári és adminisztratív részleg és a laboratórium között is emeletszint különbség és meglehetősen nagy távolság van.

E nehézségek ellenére, melyet nemzeti könyvtárunk új épületbe, a budai várpalotába való felköltözése oldhat csak meg, a mikrofilmezés munkája egyre tervszerűbben, eredményesebben és folyamatosabban halad, és mikrofilm állományunk jelentős értéket képvisel.

2. Mikrofilmtárunk állománya

Mikrofilmtárunk állománya negatív és pozitív mikrofilmekből áll. Az elmúlt években arra törekedtek, hogy minden negatív mikrofilmről pozitív filmmásolat is készüljön. Ez az elképzelés az olvasófilmek használatára épült. Problematikussága miatt revízió alá kellene azonban vennünk. A negatív és pozitív mikrofilmek párhuzamosságának rendszere *helyrajzi naplójaink*-ban is tükröződik: lényegében minden mű csak egyszer kerül naplózásra, a róla készült pozitív másolat csupán a napló külön rovatába lesz bejegyezve.

Ezt a párhuzamosságot testesíti meg a *mikrofilm raktár* rendszere is: egyazon mű negatív és pozitív mikrofilmjének azonos jelzete van betűjellel megkülönböztetve. A pozitív mikrofilmek raktározása a negatívokénak tükörképe. (A negatívok páncélszekrényekben, a pozitívok nyitott polcokon vannak elhelyezve.)

E raktározási rendszer kétségtelen egyszerűsége és áttekinthetősége mellett néhány problémát megoldatlanul hagy, mivel elsősorban a saját előállítású mikrofilmek elhelyezésére alkalmas; a máshonnan, pl. külföldről beszerzett pozitív mikrofilmek beiktatása ebbe a rendszerbe nehezen oldható meg.

Az utóbbi esetben a negatív mikrofilm helye üresen marad, vagy pedig a pozitívról átmásolással másodnegatívot kell készíteni, ami azonban természetesen nem lehet azonos minőségű az eredeti negatívval. Külön problémát jelent a más méretű, például perforátlan mikrofilmek elhelyezése. Ezek naplózása és raktározása véglegesen csak akkor történhet meg, ha egy teljes 30 m-es tekerestet megtöltő mennyiség összegyűlik.

A helyrajzi naplók a 30 m-es mikrofilm-tekercek sorszámát, valamint a mű számjelzetét és a rövid címadatokat tüntetik fel. Minden filmtároló doboz is párhuzamosan két számot kap: az egyik a művek számjelzete, a másik a tekerces sorszáma.

A *mikrofilm állomány* — a könyvtár különgyűjteményei szerinti tagozódásnak megfelelően — 7 főcsoportban nyert elhelyezést. Ezeken belül a művek és tekercek sorszámozása újra kezdődik. Így a mikrofilmek jelzete három elemből tevődik össze: a mikrofilmgyűjteményt jelölő FM betűjelből, az 1—7 terjedő csoportszámból és a mű sorszámából, pl.: FM 2/1125. A filmtároló dobozokon feltüntetett tekerceszám csak a raktári rend és a keresés megkönnyítését szolgálja.

A mikrofilm-állomány 7 főcsoportja a következő:

Kéziratok	FM 1
Régi és ritka könyvek	FM 2
Hírlapok, folyóiratok	FM 3
Zeneművek	FM 4
Térképek	FM 5
Színháztörténeti anyag	FM 6
Modern anyag	FM 7

A helyrajzi naplókön kívül a mikrofilmtár állományáról a következő *katalógusok* tájékoztatnak:

1. Betűrendes katalógus.
2. Szakkatalógus FM számok szerint, az egyes gyűjtemények sajátos csoportosításában.
3. Topográfiai katalógus a mikrofilmre vett eredetiek származási helye szerint.

A *mikrofilmek katalógizálása* a megfelelő gyűjtemény közreműködésével történik. A mikrofilmzésre kerülő kéziratokat, könyveket stb. megfelelően elő kell készíteni: rendezni, hiányokat kiegészíteni, paginálni stb. Az előkészítéshez tartozik a mű címléírásának elkészítése is, melyet a mikrofilm jelzetével együtt ráfényképeznek a filmre. Sok esetben elegendő a mű azonosításához szükséges adatokat tartalmazó rövidített címléírás is, esetleg megfelelő bibliográfiai hivatkozással például *Hain*, *Szabó Károly* stb. számára. A külföldről, más könyvtárból

érkezett mikrofilmeket utólag látjuk el jelzettel, címleírását pedig a megfelelő gyűjtemény közreműködésével készítjük el. Könyvtárunk az utóbbi időben fokozottan törekszik az állományunkból hiányzó hungaricák mikrofilmen történő megszerzésére a Könyvtárközi Kölcsönzés és a Szerzeményi Osztály segítségével, de gyakran kerül gyűjteményünkbe ilyen mikrofilm többi osztályunk bekérése folytán is.

Az egyes gyűjtemények valamilyen formában (füzetes nyilvántartás, sokszorosított kötet-katalógusba való bejegyzés stb.) nyilvántartják, hogy milyen gyűjteményüket érintő filmek vannak mikrofilmtárunkban, illetve mi lett a gyűjtemény állományából mikrofilmre felvéve. A könyvtár nagy katalógusaiban azonban nincs következetesen feltüntetve, hogy mely művekről készült mikrofilm.

Negatív mikrofilm állományunk megoszlása állományfajta szerint (1960. december 31-én):

Kézirat	1326 mű	348 tekercs	278 400 felvétel
Régi és Ritka Nyomt. ...	1217 mű	194 tekercs	155 200 felvétel
Hírlap	215 mű	811 tekercs	730 000 felv. (kb)
Zenemű	1152 mű	114 tekercs	91 200 felvétel
Térkép	44 mű	1 kerecs	65 felvétel
Színháztörténeti	93 mű	52 tekercs	41 600 felvétel
Modern anyag	343 mű	85 tekercs	68 000 felvétel
Összesen:	4390 mű	1605 tekercs	1 364 265 felvétel

Kézirtárunk anyagából elsősorban legrégebb, legértékesebb kézirataink mikrofilmezése történt meg eddig. Mint legjelentősebbeket meg lehet említeni *Kálti Márk Képes Krónikáját*, a *Corvin-kódexeket* és a *Kálmáncsehi-kódexet*. Általában középkori latin kódexeink már mind mikrofilmre kerültek. Ezenkívül több irodalomtörténetileg jelentős újkori kézirat-anyag mikrofilmje is elkészült.

A *Régi és Ritka Nyomtatványok Tára* folyamatosan mikrofilmezette a gyűjteményébe tartozó értékes könyveket, elsősorban az RMK anyagot. A mikrofilmezés sorrendjében előre vettük a jelentősebbeket, az unikumokat, ritkaságokat és az irodalomtörténeti szempontból fontosabb műveket, főként az *RMK I. és RMK II.-ből*. Az *RMK III.-ból* eddig főleg csak az ősnymtatványokat és a XVI. sz. elejéről származó nyomtatványokat vettük filmre. A könyvtár más ősnymtatványai közül egyelőre még csak a magyar vonatkozásúak kerültek mikrofilmezésre. A cél az, hogy a nemzeti könyvtárban fokozatosan minden *RMK-műnek* meglegyen a mikrofilmje. Egyelőre a Magyarországon nem található, csak külföldön meglevő művek mikrofilmjeinek szerzeményezése folyik szisztematikusan, ezek közül is a hangsúly először a hazai nyomtatású műveken, tehát az *RMK I. és II.-be* tartozókon, mégpedig ott is egyelőre az 1600 előtti régi anyagon van. A *Hess-féle* első magyar nyomda termékei közül például megvan RŰ gyűjteményünkben az első 1473-ból keltezett nyomtatvány, de nincsen meg a másik. (*Basiliius Magnus: De legendis libris gentiliūm.* — [*Xenophon*]: *Apologia Socratis*. Buda [1473 körül], A[ndreas] H[ess]. RMK II. 2.) Ezt a bécsi Nationalbibliothek példányáról mikrofilm formájában szereztük meg. Meg kell

említeni, hogy a csonka példányokat a fényképezéskor a saját gyűjteményünkben meglevő vagy másik könyvtárból kölcsönként példányból igyekszünk kiegészíteni, hogy a mikrofilm az eredeti teljes művet tartalmazza. Előfordult az is, hogy más könyvtárak csonka példányaiból készítettük el valamely, a könyvtárunkból hiányzó mű teljes példányát. Így például az Egyetemi Könyvtár és a *Ráday*-gyűjtemény külön-külön csonka példányaiból fényképeztük össze Bornemissza Péter Ördögi kísérteteket is tartalmazó híres munkáját. (*Bornemissza Péter: Negyedik része az evangéliumokból és az epistolákból való tanúságoknak.* [1. kiad. Az ördögi kísértetek c. résszel együtt.] Sempte 1578. RMK I. 146.)

Hírlaptárunk anyagáról készült mikrofilmjeink mennyiségileg mintegy felét alkotják mikrofilmgyűjteményünknek. Ennek ellenére e téren végzett munkánkkal a még filmezendő anyag terjedelme miatt nem lehetünk megelégedve. Sajnos a hírlapok mikrofilmezését laboratóriumunkban saját felvevőgépünkkel megoldani még ma sem tudjuk, hanem azt az Országos Műszaki Könyvtár Recordak felvevőgépén készítjük, mely azonban csak igen korlátozott időben áll rendelkezésünkre. A hírlapjainkról készített mikrofilmek közül legjelentősebb a *Népszava* (1868—1944) 216 tekercsből álló teljes mikrofilmje, valamint a *Budapesti Hírlap* (1881-től) folyamatban levő mikrofilmezése, mely 1913-ig készült el. Nagyobb arányú hírlapfényképezés történt 1957-ben, midőn a Jugoszláviának átadott hírlap és folyóirat anyagot vettük fel mikrofilmtárunk részére. Mennyiségében nem ilyen nagy, de jelentős a könyvtár állományában meg nem levő ritka hírlapok mikrofilmezése, illetve mikrofilmjének megszerzése. Ilyenek például az 1848-as bécsi forradalom hírlapjai és röplapjai, és az 1918-as és 1919-es forradalmi újságok, valamint más külföldről kapott magyar vonatkozású hírlapok mikrofilmjei, például a *Gazeta Transilvaniei* és *Telegraful Roman* múlt század közepéről való több évfolyama.

A *Zenetörténeti gyűjtemény* fontossági sorrendben mikrofilmezteti legértékesebb XVIII. és XIX. századi zeneszerzőinek kéziratait, elsősorban Joseph *Haydn*, Michael *Haydn*, Gregor *Werner*, Johann Georg *Albrechtsberger*, Johann Joseph *Fux* és Franz Xaver *Süssmayr* eredeti kéziratait, a magyar zenetörténet legértékesebb dokumentumai közül pedig *Erkel* Ferenc, *Liszt* Ferenc, *Mosonyi* Mihály, *Bartók* Béla és *Kodály* Zoltán kompozícióinak eredeti kéziratait. Ezeket a mikrofilmeket kiegészítik azok, melyeket a *Zenetörténeti Gyűjtemény* külföldről szerez be. Ezek közül mint legjelentősebbeket ki kell emelni a *Mozart Requiem*-jének és *Liszt Faust-szimfónia*-vázlatainak eredeti kéziratairól készült mikrofilmeket.

A *térképek* mikrofilmjei számára mikrofilmtárunk FM 5 jelzésű szakcsoportja van fenntartva. Eddig azonban Térképtárunk anyagáról csak igen kevés felvételt készítettünk mikrofilmre, mert a 35 mm-es perforált mikrofilm erre a célra kevésbé alkalmas. Szükség esetén ezért inkább nagyobb alakú fényképnegatívra készítünk felvételeket.

Színház-történeti osztályunk számára elsősorban színházi plakát-sorozatokról készítettünk mikrofilmeket. (Egyébként többnyire nagyítások készültek a Színház-történeti osztály fényképparchívuma számára.)

Mikrofilmtárunk Modern anyagában (FM 7) olyan magyar vagy magyar-vonatkozású műveket fényképeztünk le, melyeknek eredetije nincs meg könyvtárunkban, pl. külföldi kiadású, be nem szerezhető műveket.

3. Fotoszolgálat és fényképnegatív-archívum

A mikrofilmmezés mellett a könyvtári belső és a kutatói igények szabad szemmel olvasható másolatok készítését is megkövetelik. Ezért tovább folytatjuk a fotoszolgálati tevékenységet is. Ennek keretében vonalas és tónusos felvételeket készítünk kisfilmre, vagy 6×9 és 9×12 cm-es negatív méretben, s ezekről valamint mikrofilmről a kívánt méretben nagyításokat állítunk elő. Gyakran kérnek nagyításokat kéziratokról, régi és ritka nyomtatványok címlapjáról, nevezetesebb részleteiről, illusztrációiról stb. tudományos munkához, vagy nyomdai sokszorosítás céljára. Ritkábban teljes művekről is készítünk gyűjteményeink számára olvasható méretű másolatokat be nem szerezhető könyvek vagy kéziratok esetében. Az 1959-ben újra üzembe helyezett régi fotokópiagéppel 21×30 cm-es papírmásolatokat (fekete alapon fehér betűkkel) is készítünk, mely a kutatókon kívül különösen a könyvtárközi kölcsönzés igényeit szolgálja.

Fotoszolgálatunk statisztikai felbontása hiányában visszamenőleg sajnos nem tudjuk kimutatni, hogy a végzett munkák hogyan oszlanak meg a könyvtár gyűjteményei között. Hozzávetőleg a megrendelések $1/3$ része a könyvtár belső, $1/3$ része a könyvtárközi és $1/3$ része a közvetlen kutatói igények kielégítését szolgálta. Egyes osztályok számára (pl. színháztörténeti gyűjtemény) nagyobb mennyiségű fotonagyítási munkákat is végzünk fotoarchívumunk gyarapítása céljára.

A fotoszolgálat működésének eredménye és annak további bázisaként a mikrofilm-gyűjtemény mellett *fényképnegatív-archívum* létesült. Ennek állományát 1956 előttről származó 25—36 felvételt tartalmazó kisfilm tekercsek, 1957 óta filmsíkok, valamint 6×9 cm-es és 9×12 cm-es negatívak alkotják (Van néhány régebbiről származó nagyobb méretű lemezünk is.) A fényképnegatív-archívum főként képszerű ábrázolásokat (portrékat, metszeteket, híres művek címlapjait stb.) tartalmazza. A könyvtár igen gyakran keresett, legértékesebb darabjairól az egész művet tartalmazó, nagyobb méretű negatív felvételeket is készítünk. Így például 1960-ban a *Bécsi Képes Krónika* minden oldaláról, és ezen kívül minden illusztrációjáról 9×12 cm méretű felvétel készült. Ez lehetővé teszi, hogy az igen becses eredeti újabb igénybevétele nélkül a legkényesebb nyomdai igényeket is kielégítő másolatokat tudjunk szolgáltatni.

4. A mikrofilmmezés jelentősége és szerepe könyvtárunkban

A második világháború szomorú tapasztalatai, értékes gyűjtemények pusztulása, hiányossá vált könyvállományok kiegészítésének szükségessége, minden korábbi elképzelést felülmúló méreteken előtérbe helyezte a mikrofilmmezés ügyét.

A világ legnagyobb nemzeti könyvtárai, a moszkvai Lenin Könyvtár, a párizsi Bibliothèque Nationale, a washingtoni Library of Congress, az olaszországi és az északi államok könyvtárai évente sok százezer, sőt több milliányi mikrofelvételt készítenek el, s évente világszerte milliószámra készülnek mikrofilmek. Jóformán nincs a földnek olyan országa, ahol ne folya a könyvtárakban, elsősorban a nagy nemzeti könyvtárakban, valamilyen mikromásolási munka.¹¹ A technikailag fejletlen országokban az Unesco támogatásával mozgó mikrofilmlaboratóriumok is teljesítenek szolgálatot, melyek sorba járnak ezeket az

országokat (pl. Latin-Amerika országait), hogy a történelmileg értékes forrásokat mikrofilmre vegyék.¹²

Hazánkban a felszabadulás előtt mikrofilmezés egyedül az Országos Levéltárban indult meg. A felszabadulás után — mint már bevezetőnkben is említettük — a Műszaki Dokumentációs Központban indult meg elsőnek 1949-ben a könyvtári és dokumentációs anyagok mikrofilmezése. Mint láttuk, az Országos Széchényi Könyvtár is rátért erre az útra 1951-ben, ha még nem is saját mikrofilm laboratóriumában.

Könyvtárügyünk irányító szervei a mikrofilmezés jelentőségére, ha talán nem is mindig kellő hangsúllyal, többször felhívták a figyelmet. Az Országos Könyvtárügyi Tanács programjaiban és a könyvtárügy fejlesztési terveiben rámutattak, hogy könyvtárainkban a *múzeális állomány védelme* (biztonságos elhelyezése, konzerválása, fertőtlenítése) lényegében megoldatlan és a mikrofilmezés lassú ütemben halad. A könyvtárosok munkája korszerű eszközök (sokszorosítógépek, fotolaboratórium stb.) híján nem elég termelékeny. Elhangzott olyan megállapítás is, hogy a kérdést *könyvtárkultúránk egyik kulcskérdésének lehet tekinteni* és az OSzK viszonylatában a történeti becsű, ritka állományi rész konzerválását, fertőtlenítését és modern eszközökkel való többszörözését a háborús vagy más károsodás ellen való biztosítás céljából sürgős és tervszerűen lebonyolítandó feladatnak kell tekintetni.¹³ Bár időközben bizonyos haladás történt, meg kell állapítani, hogy a mikrofilmezés könyvtárunkban még ma sem halad olyan ütemben, ahogyan az kívánatos lenne.

A mikrofilmezés terén tapasztalható lemaradás okát — személyi és dologi keret hiánya és egyéb okok mellett — talán abban is kereshetjük, hogy nem értékeltük és nem értékeljük még mindig kellőképpen a mikrofilmezés szerepét, jelentőségét és jövő feladatait nemzeti könyvtárunk életében.

A *mikrofilmezés jelentőségének* kérdésében a világos állfoglalást kétségtelenül bizonyos tekintetben megnehezíti az, hogy a mikromásolás célja, jellege, eszközei és módszerei éppen olyan sokféleké lehetnek, mint amilyen sokféle és színes képet mutatnak a különböző típusú könyvtárak és dokumentációs intézmények maguk. Egészen más igények mozgatják a mikromásolást a gyors tájékoztatást szolgáló dokumentációban és egészen mások pl. egy múzeális jellegű nemzeti könyvtárban. De több szerepet tölthet be a mikrofilm ugyanabban a könyvtárban, így a nemzeti könyvtáron belül is. A mikromásolás különféle technikai lehetőségeinek, formáinak, vagy más modernebb másolási eljárások alkalmazása tekintetében szintén az adott feladatra való alkalmasságot és gazdaságosságot kell döntő szempontnak elfogadni alapos elemzés, nem pedig esetleg tetszetős elképzelések alapján.¹⁴

A mikrofilm és mikromásolat könyvtárban betöltött szerepének vizsgálatánál elsősorban két alapvető különbséget kell figyelembe vennünk: a) a mikromásolat az eredeti mű helyett, vagy b) az eredeti mű mellett foglal-e helyet a könyvtár állományában.

Nem kétséges, hogy ma már a könyvtári szerzeményezés nem korlátozódhat csupán az eredeti kiadványok vételére, cseréjére, hanem a mikromásolás és más reprodukciós eljárások megsokszorozzák a beszerzés lehetőségeit. Ma már egyetlen modern könyvtár sem nélkülözheti a reprodukciós technikát, mely segítséget nyújt azoknak a műveknek a beszerzésében, melyek egyébként már nem szerzethetők be. Alkalmas eszköz ez a valamilyen okból csonka művek (pl. háborús

veszteségek) kiegészítésére. A fototechnika lehetővé teszi például azt, hogy a könyvtárak saját sérült, csonka példányukat egy másik könyvtár példányának segítségével mikrofilm vagy más fotomásolási eljárás útján kiegészítsék. De ez teszi lehetővé azt is, hogy a könyvtár működési helyétől távoli könyvtárak állománya, illetve a könyvtár állománya működési helyétől távoli könyvtárban használhatóvá váljék a könyvtárközi kölcsönzés útján. Ezzel a mikrofilm nagy segítséget nyújt a tudományos kutatás számára.¹⁵

A mikrofilm nélkülözhetlenségét a könyvtári és dokumentációs szolgáltatások között mindenki elismeri és értékeli, előnyei a tudományos kutatás szempontjából ma már nem is vitatottak. Ez az a dokumentum-forma, mely bizonyos esetekben egyedül állhat rendelkezésünkre az eredeti mű helyett. Ez a viszonylag olcsó eljárás lehetővé teszi a kutatók számára, hogy a különböző, esetleg csak külföldi könyvtárakban meglevő forrásokat a kutatás helyén egybegyűjtsék és ott tartósan tanulmányozhassák. Megkíméli a kutatót a felesleges jegyzeteléstől is. A mikrofilm szerepe jelentős a könyvtárközi kölcsönzésben is, melynek keretében a mikrofilmek megküldése sokkal könnyebb és veszélyteleb-
nebb, mint az eredeti műveké.¹⁶

Tisztában kell azonban lennünk azzal, hogy míg bizonyos esetekben, pl. a dokumentációban a mikrofilmen közölt szöveg az információ teljes értékével bír, addig a múzeális jellegű nemzeti könyvtár esetében csupán nélkülözhetetlen szükségmegoldásnak tekinthetjük. Ezt a szükségmegoldást azonban két szempontból is el kell fogadnunk. Egyrészt nem szabad elfelednünk, hogy a mikromásolat mégis csak képes a könyv, írásmű legfontosabb elemét, annak tartalmát megőrizni és tovább adni. Ez a szerepe annál jelentősebb, mert a másolás, többszörözés ténye és további lehetősége folytán szükség esetén a mű szélesebb körben válik hozzáférhetővé. Így jut szerephez a mikrofilm az egyébként be nem szerezhető művek, régi és ritka kiadványok, kéziratok stb. szerzeményezésében. Így válik lehetővé például az eredetiben meg nem szerezhető hungarikák beszerzése nemzeti könyvtárunk számára.

A legtöbb fenntartással a legnagyobb méretű feladatokat jelentő állományvédelmi mikrofilmezéssel kapcsolatban találkozunk. Nem mindenki számára meggyőző, hogy miért van szükség a könyvtár állományában az eredeti mellett a mikrofilmre, van-e célja és értelme ebben az esetben a mikrofilmezésnek.

Mint már említettük, az állományvédelmi vagy biztonsági mikrofilmezési munkálatokat világszerte a szomorú háborús tapasztalatok hívták életre. Célja, hogy az eredeti esetleges megsemmisülése esetén (háborús vagy természeti csapások, az eredeti anyagának elporladása pl. régi újságok esetében stb.) legalább a mű szövege fennmaradjon az utókor számára, ha a mikromásolatot — esetleg több példányban — biztonságos helyen őrzik. Ugyanakkor az állomány védelme érdekében fennáll annak lehetősége, hogy az eredeti példányt őrzik fokozott védelemben és a mikrofilmet, illetve annak másolatát adják használatba a veszély ideje alatt. A biztonsági mikrofilmezés fontosságát bizonyítva a külföldi szakirodalom többek között épp a mi Országos Levéltárunk 1956. évi veszteségének példáját említi meg.¹⁷

A *állományvédelmi mikrofilmezéssel* kapcsolatos fenntartások oka nálunk inkább egyrészt az állományvédelem fogalmának leszűkítésében, másrészt a mikrofilmek használata és felhasználása kérdésének megítélésében keresendő. Helytelen felfogás, ha állományvédelmen csak a könyvek köttetésének, fertőt-

lenítésének és konzerválásának problémáit értjük és az állomány megelőző védelméről, vagyis az igénybevételtől való tehermentesítéséről megfelelünk.

Nyilvánvaló, hogy a mikrofilmrevétel önmagában az eredeti példány megvédését még nem jelenti. Legfeljebb biztonsági intézkedésnek, vagy mondhatnánk úgy is, biztosítási díj lefizetésének foghatjuk fel arra az esetre, ha az eredeti elpusztulna, hogy legalább a kár egy része megtérüljön, a mű tartalma a mikrofilmen továbbra is megmaradjon. A mikrofilmezés tehát ebben az esetben nem közvetlen állományvédelem, de közvetve az állomány megelőző védelmét szolgálja.

Az állomány védelmét szolgálja végeredményben a mikrofilm a könyvtárközi kölcsönzésben is, midőn az eredeti helyett mikrofilmet adunk, s ezzel nem tesszük ki a művet a sérülés vagy elveszés veszélyeinek. De szolgálhatja az állomány közvetett védelmét a mikrofilm a könyvtáron belül is, ha megoldást nyer — legalább is a nagyon értékes műveknél, hogy bizonyos kivételektől eltekintve az eredeti helyett mikrofilmet, olvasófilmet, vagy más mikromásolatot, esetleg olvasható méretű papírmásolatot adnak használatra az olvasóknak.

Az eredeti helyett a mikromásolat használatának akadályai egyelőre eléggé komolyak: megfelelő számú, megfelelő fajtájú és megfelelően elhelyezett olvasókészülékek nem állanak rendelkezésünkre. Az olvasók szívesebben használják az eredeti példányt és talán maguknak a könyvtárosoknak is problémamentesebb, ha minden fenntartás nélkül az eredeti példányt adják ki az olvasónak. Sok esetben azonban előbb-utóbb el fog érkezni az az idő, amikor az eredeti példány elhasználtsága olyan erős lesz, hogy az olvasók kénytelenek lesznek már beérni a mikromásolattal. A mikrofilmezés kérdésénél nem szabad megfelelkezni arról, hogy idő haladtával a könyv is egyre elhasználtabb lesz, nőni fognak a könyvrestaurálás gondjai is, és egyúttal az erősen megrongálódott könyvek nemcsak nehezebben menthetőek meg, hanem jó mikromásolat készítése is egyre nehezebb. A még nem agyonhasznált, nem szakadozott, nem foltos, nem elsárgult és nem fakult betűjű vagy éppen csonka példányokról könnyebben és gazdaságosabban lehet jó másolatokat készíteni.

Ha így értelmezzük az állományvédelmi mikrofilmezést nemzeti könyvtárunkban, a feladat jelentősége, végrehajtásának sürgőssége világos, és problémát csak a választandó eljárás jelent.

A gyors technikai fejlődés a könyvtári másoló eljárások nagy differenciáltságát hozta létre. Kialakultak különféle mikromásolat formátumok, méretek és tárolási lehetőségek mikrofilmtekeres, mikrofilm csík, mikrolap (síkfilm) és mikrokártya (átlátszatlan mikrolap), valamint speciális alkalmazási lehetőségek, pl. a lyukkártyával való kombinálás vagy az eljárásoknak egyéb, a gépi válogatás céljára való alkalmazásai.¹⁸ A hagyományos fényképezési eljárások mellett új másoló eljárások (elektromos, mágneses, termikus eljárások) is keletkeztek. Ezért sokan úgy érzik, hogy a mikrofilm ma már elavult s egyelőre várni szeretnének a feladatokkal az újabb eljárások bevezetésének lehetőségéig. A mikrofilm tartósságának határait is érvként hozzák fel az állományvédelmi mikrofilmezés ellen. Megjegyzendő, hogy csupán becslés alapján álló adat, hogy a mikrofilmek tartóssága 50 évre tehető. A korszerű dokumentumfilmek helyes kidolgozás mellett ennél minden bizonnyal tartósabbak lesznek.¹⁹ De még ennyi időre is megéri a költségeket egy-egy értékes dokumentum mikrofilmen való használhatóságának kiterjesztése. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni azt

sem, hogy a mikrofilm egyik nagy előnye az átmásolhatóság, és később ez az átmásolás már a mai filmanyagnál tartósabb új anyagra történhet. Ha ezzel az elképzeléssel egybekapcsoljuk az előbb elmondottakat, hogy ti. a másolás munkáit addig célszerű elvégezni, míg az eredeti jó állapotban van, mert később már egyre nehezebb jó másolatot készíteni, feladataink nagysága és sürgőssége nemzeti könyvtárunk állománya tekintetében nem kétséges.

Éppen ezért *nemzeti könyvtárunk mikrofilmjezési programját* két szempont összehangolásával kell megtervezni és végrehajtani: *a)* a történelmileg legértékesebb anyagot kell legelőször mikrofilmre venni, *b)* gyakorlati okokból a pusztulás veszélyének leginkább kitett, a romlás állapotában levő és sűrűn használt anyag mikrofilmjezését kell legjobban szorgalmazni, *c)* igyekezni kell a mikrofilmjezés technikáját magas színvonalra emelni²⁰.

Az eljárás megválasztása tekintetében — a minőségi követelmények megtartása mellett — továbbra is a mikrofilmet, mikrofilmtekerceset kell alkalmaznunk, mely a nagy állományvédelmi mikrofilmjezési programok végrehajtására legalkalmasabbnak látszik. Világszerte 35 mm-es filmtekerceseken történik pl. a nagy hírlapgyűjtemények visszamenőleges mikrofényképezése, melyet egyik legsürgősebb és legfontosabb feladatnak tekinthetünk a hírlapok gyorsan pusztuló papírányaga miatt.²¹

Annak ellenére ugyanis, hogy a mikrofilm csak vetítéses nagyítással olvasható és a hosszú tekercesek kezelése az olvasókészülékekben, a szükséges rész kikeresése és azonosítása nehézségekkel jár, általában nagyobb terjedelmű könyvek, folyóirat és újságévfolyamok sorozatos mikromásolására a munka gyorsasága és a költségek szempontjából ez látszik legalkalmasabbnak. A párizsi Bibliothèque Nationale mellett a hírlapok mikrofilmjezésére létrehozott szervezet is 35 mm-es filmre dolgozik.²² Külön érdekesség, hogy a szokásos 30 m-es tekercesek helyett 120—300 méteres hosszú tekerceseket használnak. Erre egy egész újságévfolyam ráfér. Leolvasásukra speciális filmtartóval felszerelt különleges olvasókészüléket (Audio-matic) használnak, melynél a film továbbítása automatikusan történik és biztosítja a szükséges részlet könnyű megkeresését.²³

A kurrens folyóirat- és hírlap-anyag mikromásolásánál ugyanakkor sokfelé *a mikrolapot vagy mikrokártyát* részesítik előnyben, melyet vagy az eredeti megjelenése után azonnal, esetleg azzal egyidőben készítenek el, vagy időszakonként, pl. havonta vesznek filmre. A mikromásolat tehát az eredetivel gyakorlatilag egyszerre kerül a könyvtárak állományába. (Régi nagy hírlapgyűjtemények mikrolapra való fényképezése visszamenőleg az eljárás viszonylagos lassúbbsága és munkáigényesebb jellege miatt nehezebben lenne megoldható.)

A mikrofilmek használatáról különféle nézetek alakultak ki, de általában igaz az, hogy használatától sokan idegenkednek. Ha a könyvtárban meg nem levő műről van szó, a mikrofilm használatát mint szükségmegoldást, kielégítőnek tekintik, de ha az eredeti is rendelkezésre állhat, az olvasókat nehezen lehet rákényszeríteni. Gyakori eset, hogy az olvasók — ha az eredeti művet nem használhatják — szabad szemmel olvasható papírmásolatokat kívánnak. A mikrofilm-használat kérdésének megítélése tekintetében a fejlődés különböző szakaszai figyelhetők meg, melyen a könyvtárak világszerte végigmennek. Kezdetben a könyvtárak olvasófilmek készítését és nagyobb mikrofilm olvasó termek berendezését tűzték ki célul. Később kezdett kialakulni az a vélemény, hogy a mikrofilm az anyagkeresésnek, kutatómunkának csupán kiindulópontja, s a szükséges

oldalak megtalálása után az olvasható méretű papírmásolás lehetőségét kell biztosítani.²⁴

Több szakíró véleménye szerint is téves az, hogy a mikrofilmet az íróasztalra kell vinni, mert a mikrofilm inkább olyan speciális gyűjtemény, amelyből a szükséges részeket olvasókészülék segítségével lehet kikeresni, a tartós használathoz azonban a kutatónak olvasható papírmásolatra van szüksége.²⁵ Ebből levonják azt a következtetést is, hogy a könyvtárakban nem is annyira igen sok olvasókészülékre van szükség, mint inkább a megfelelő gyors és olcsó visszagyártás lehetőségére.²⁶ Ennek az elvnek elfogadása mellett is hangoztatják azonban, hogy a könyvtárakban növelni kell az olvasókészülékek számát! Az olvasható méretű másolatok igényének kielégítésére a mikrofilmek visszagyártásának különféle eljárásai alakultak ki. A szokásos fényképnagyítási eljárás mellett több olyan megoldás született, mely olvasókészülékeket használ fel a mikrofilmek visszagyártására és olcsóbb anyagokat (diazóanyagok) alkalmaz.

Érdekes megemlíteni, hogy a Holland Dokumentációs Intézet reprodukciós központja csaknem a teljes mikrofilmre felvett anyagról 18×24 cm méretű nagyításokat készít. (Ezen az igen költséges megoldáson felül még jelentős számban készítenek olvasható méretű kontakt másolatokat is.)²⁷ Ezzel szemben a washingtoni Library of Congress gyakorlatában mind a hagyományos nagyítási eljárás, mind a fotokópiák készítése rohamosan csökkenő irányzatot mutat a folyamatos xerografikus eljárás (Copyflo) bevezetése (1958) óta, mely a mikrofilmből kiindulva rendes sokszorosító papírra gyors és gazdaságos másolást tesz lehetővé. Ez az eljárás akár a fotokópia készítésnél, akár a hagyományos nagyítási eljárásnál lényegesen gyorsabb, gazdaságossága azonban csak az első tíz oldal másolása után jelentkezik, ettől kezdve azonban több mint 75% a megtakarítás a további oldalaknál. Előnye az is, hogy a betűk fehér alapon jelentkeznek, hátránya viszont, hogy képek sokszorosítására csak mérsékelten alkalmas és e téren a hagyományos fényképezési nagyítóeljárás létjogosultsága továbbra is megmarad. A leglényegesebb következtetést azonban abból vonhatjuk le, hogy az új másolási technika a mikrofilm további hasznosíthatóságát tette lehetővé és ennek következtében jelentősen nőtt a mikrofilmezés üteme.²⁸

Nemzeti könyvtárunk értékeinek fokozott mikrofilmezése és az állományvédelem, valamint a kutatói szolgáltatások korszerű ellátása és fokozása érdekében a jelenleginél tökéletesebb, új eljárások bevezetése a következő évek feladata. Állományunk tervszerű mikrofilmezésének meggyorsítása szükségessé tenné laboratóriumunk gépparkjának és a laboratóriumi személyzet (3 fő) létszámának szakképzett műszakiakkal való kibővítését. Elsősorban a hírlapanyag házon belül történő és nagyobb ütemű mikrofilmezésének megvalósíthatósága érdekében egy második felvevőgép (Recordak C-3) lenne szükséges könyvtárunk számára. A mikromásolás és az olvasható méretű másolatok technológiájának korszerűsítésére újabb eljárások bevezetésére is gondolnunk kellene, így például nemzeti könyvtárunk több olyan feladatot is elláthatna, melyhez mikro-kártya felvevőgép lenne szükséges (mikrokiadás, könyvtárközi csere stb.) Az olvasható méretű másolatok előállítására állományvédelmi, könyvtárközi és kutatói igények kielégítésére a későbbiekben kívánatos lenne a xerografikus Copyflo eljárás bevezetése. Meg kell még említenünk azt is, hogy nemzeti könyvtári feladataink között nem kis jelentősége van annak, hogy könyvkincsünk, történelmi értékeink publikálásához fotolaboratóriumunk segítséget nyújt.

A régi kéziratok és nyomtatványok fényképezésénél okvetlenül szükséges lenne a terveink közt már régebben szereplő infravörös és ultraibolya fényképezés megvalósítása, hogy ezekkel a speciális lehetőségekkel is elősegítsük könyvtárunk és kutatóink munkáját. Ugyancsak hasonló okokból meg kellene kezdenünk könyvtárunkban, más külföldi könyvtárak példájára, a színes fényképezést is.

Végigtekintve a mikrofilmezés mai helyzetén, látnunk kell, hogy feladataink e téren is egyre nőnek és lemaradásunkat minél előbb meg kell szüntetnünk. Új nemzeti könyvtárunk kialakításakor gondolnunk kell a hozzá méltó technikai felszerelés megteremtésére, mellyel feladatainkat korszerű színvonalon tudjuk ellátni. Nincs azonban időnk addig sem a késlekedésre és mikrofilmezési munkánkat minél nagyobb intenzitással tervszerűen folytatnunk kell, hogy negatív mikrofilm-gyűjteményünk jövőbeli feladataink alapjává válhasson.

Jegyzetek

1. La microcopie en France dans les bibliothèques et centres de documentation. = *B. Biblioth. de France*. 1959. pp. 161—182, 229—248.
2. Pointron, Paul: La microcopie. Regards vers le passé et perspectives d'avenir, à propos d'un centenaire = *Rev. Doc.* 1960. pp. 119—122.
3. Luther, Frederic: *Microfilm: a history 1839—1960*. Annapolis, 1959.
4. Goldschmidt, R. — Otlet, P.: Sur une forme nouvelle du livre. Le livre microphotographique. Bruxelles, 1906. I. I. B. Publ. 81.
5. A fényképészet könyvtártechnikai jelentősége. = *Magy. Könyvszle.* 1910. p. 92.
6. *Jelentés az Országos Széchenyi Könyvtár vizsgálatáról. 1957. június 8—20.* [Bp. Országos Könyvtárügyi Tanács. Soksz. 1957.] 36. p.
7. Az OSzK irattárában őrzött beszámolók és jelentések alapján.
8. *Az OSzK Évkönyve 1957.* Bp. 1958.
9. *Az OSzK Évkönyve 1958.* Bp. 1959. *Az OSzK 1958. évi beszámolója.* [1959].
10. *Az OSzK Évkönyve 1959.* Bp. 1960. *Az OSzK 1959. évi jelentése.* Bp. 1960. (Soksz.)
11. A könyvtári és dokumentációs szakfolyóiratok, elsősorban a *Bulletin de l'Unesco à l'Intention des bibliothèques* rendszeresen beszámolnak a világ különböző részein folyó nagyobb mikrofilmezési munkákról.
12. Microfilm de documents d'Amerique Latine. = *Bull. Unesco Bibl.* 1960. pp. 90—91.
13. *Könyvtárpolitikánk alapprolémai.* (Bp. 1957 Művelődésügyi Minisztérium soksz.) és *Az Országos Könyvtárügyi Tanács Szakbizottságainak programja.* (Bp. 1858. Művelődésügyi Minisztérium soksz.)
14. Spohr, O. H.: Photographische Dokumente — ihre Herstellung und Verwendungsmöglichkeiten. = *Nachr. Dok.* 1952. pp. 108—114.
15. Busse, G.: L'accès aux livres. = *Bull. Unesco Bibl.* 1956. pp. 293—284.
16. Zain, A.: Microfilming — the situation to-day. = *Aslib Proceedings.* 1955. pp. 23—30. (Magyarul: *Könyvt. Tájékoztató* 1956. október.)
17. Arntz, H.: Der Schutz der Dokumente im Rahmen des zivilen Luftschutzes. = *Nachr. Dok.* 1957. pp. 65—67, 116—118.
18. Übersichtsbericht der Unesco für Mikrofilmgebrauch (1951). Die Mikrokopie im Dienste der Bibliotheken. = *Nachr. Dok.* 1952. pp. 40—43, 88—91.
19. Würs'lin, K.: Einige Voraussetzungen für die Haltbarkeit des Mikrofilms. = *Nachr. Dok.* 1951. pp. 59—61.
20. Kaiser, L.: Die Verwendbarkeit des Mikrofilms in Archiven und Bibliotheken. Eine schwedische Untersuchung. = *Nachr. Dok.* 1951. pp. 130—132.

21. *Iben, J.*: Zur Sicherung der Zeitungsbestände. = *Libri*. 1955. pp. 22—28. (Magyarul: Könyvt. Tájékoztató, 1957: 2. sz.)
- 21a *Wyczanski, A.*: A folyóiratok mikrofilmezése. (*OSZK* ford. 1117. sz. a *Przeгляд Biblioteczny* 1953: 3. számából)
22. *Raux H. F.*: L'association pour la conservation et la reproduction photographique de la presse. = *B. Biblioth. de France*. 1959. pp. 341—347.
23. *Prinet, J.*: Conservation et lecture des microfilms de long métrage. = *B. Biblioth. de France*. 1957. pp. 191—195.
24. *Knigge, H. J.*: Der Mikrofilm als Hilfsmittel der Rationalisierung. = *Nachr. Dok.* 1953. pp. 158—164.
25. *Schmiedel, U.*: Die Verwendung photomechanischer Vervielfältigung in den Betrieben der gewerblichen Wirtschaft und der öffentlichen Hand. = *Nachr. Dok.* 1953. pp. 39—43, 111—114.
26. *Knigge, H. J.*: id. mü.
27. *Donker-Duyvis, F.*: Les services de reproduction de documents. = *Bull. Unesco Bibl.* 1960. pp. 257—278.
28. *Holmes, D.*: L'emploi de la Xerographie à la Library of Congress. = *Bull. Unesco Bibl.* 1961. pp. 19—22.